

Danijela Tošić, diplomirani pravnik
Predškolska ustanova „Lane”, Doljevac

TRGOVINA ŽENAMA KAO JEDAN OD OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA*

SAŽETAK: Trgovina ljudima predstavlja jedan od mnogobrojnih vidova nasilja nad ženama. Iako se kao žrtve trgovine ljudima mogu javiti i druga lica, najčešće se kao žrtve pojavljuju žene. Trgovina ljudima predstavlja najunosniji posao, odmah iza trgovine drogom. Tamna brojka kod ovog vida kriminaliteta je veoma velika, a trgovina ljudima predstavlja ne problem jedne zemlje, već čitave međunarodne zajednice. Upravo iz tog razloga na nivou Ujedinjenih nacija donet je čitav niz konvencija koje za cilj imaju sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima. Faktori koji dovode do trgovine ženama su različiti, počev od siromaštva, korupcije, nasilja u porodici, seksualnog nasilja, nade za boljim životom. U radu će biti data analiza najvažnijih međunarodnih dokumenata donetih u ovoj oblasti, kao i pregled faza kroz koje trgovina ljudima prolazi i faktori koji doprinose ili mogu doprineti trgovini ljudima.

Ključne reči: trgovina ljudima, Ujedinjene nacije, faktori viktimizacije, prostitucija, trgovina ženama

UVOD

Trgovina ljudima je unosan „posao”. Procenjuje se da se od trgovine ljudima godišnje na globalnom nivou zaradi 60 milijardi dolara.¹ Samo u Rusiji postoji preko 5.000 bandi, 3.000 kriminalaca, 300 mafijaških bosova i 150

* Rad primljen 5. 2. 2018. godine.

¹ Sve više žrtava trgovine ljudima – članak, <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Sve-vishe-zrtava-trgovine-ljudima.lt.html>, pretraženo 23. 10. 2016.

ilegalnih organizacija sa međunarodnim vezama koji se bave organizovanim kriminalom dok je prihod 10 milijardi dolara godišnje.² U Zapadnoj Evropi između 5.000 i 150.000 žena postanu žrtve trgovine, dok se preko Balkanskih zemalja godišnje proda između 10.000 i 200.000 žrtava. Prema podacima UN 79 % slučajeva za svrhu ima seksualno iskorišćavanje.³ Onima koji se bave trgovinom ljudima ljudski život ništa ne znači. Žena nije osoba, već roba koju treba prodati i na tome zaraditi. Trgovina ljudima je „visoko profitabilna – nisko rizična kriminalna aktivnost, koja uništava kvalitet života, a ponekad i sam život njenih žrtava”.⁴ Ona je na drugom mestu po zaradi i to odmah iza trgovine drogom.⁵ Upravo zbog dobre organizacije kriminalnih grupa teško je doći do tačnih podataka o rasprostranjenosti ove pojave, zbog čega se veruje da je tamna brojka ovog oblika kriminaliteta mnogo veća.

POJAM TRGOVINE LJUDIMA I NAJVAŽNIJI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, trgovinu ljudima određuje kao „vrbovanje, prevoženje, prevođenje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja, davanja ili primanja novca ili drugih koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.”⁶

Organizovani kriminalitet predstavlja najopasniji vid kriminaliteta. Kao najvažnija obeležja ovog kriminaliteta navode se: univerzalnost delatnosti i pojava, specifičnost načina i metoda (stroga pravila ponašanja, hijerarhija), povezanost sa uticajnim centrima moći (postojanje posebnih obaveštajnih izvora u policiji, pravosuđu i drugim državnim organima), kombinacija koruptivnih i nasilnih metoda u radu, kriminalni profit kao krajnji cilj.⁷

² Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., *Sex trafficking – putevi seksualne eksploatacije žena*, Niš, 2002, 6.

³ Matak, Š., Vargek, A., *Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?*, *Pravnik*, Vol. 46., No 92, 2012, 70.

⁴ *Rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje – Priručnik*, op. cit., 28.

⁵ Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., op. cit., 3.

⁶ *Rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje*, op. cit., 28–29.

⁷ Bošković, M., *Kriminologija*, Pravni fakultet Novi Sad, 2012, 165–167.

Trgovina ljudima podrazumeva i vršenje niza kriminalnih radnji kao što su: vrbovanje i regrutacija žrtava, koje, bežeći od gladi i siromaštva, od ratnih stradanja i razaranja poveruju u istinitost lažnih obećanja o ugodnom životu na nekom drugom mestu, u nekoj drugoj zemlji; odvođenje, prebacivanje i smeštaj žrtava koje su, dobrovoljno ili prinudno, započele svoje pakleno putovanje u obećani „raj“; posredovanje između prodavca i kupca – trgovaca ljudskom nesrećom; prodaja i kupovina ljudskog bića na „tržištu ljudske patnje“; dovođenje žrtve u stanje ropstva, u zavistan i bezizlazan položaj; sistematsko podvrgavanje žrtve najsirovijim oblicima prinudnog rada i seksualne eksploatacije radi sticanja što veće zarade.⁸

Žrtvama trgovine uskraćena su osnovna ljudska prava koja pripadaju svakom biću, kao što su pravo na život, slobodu, fizički i moralni integritet, pravo na zdravlje i još čitav niz drugih prava. Najbitnije je da žrtva nije slobodna. Ona ne može da izađe iz situacije u kojoj se nalazi i da se vrati u raniji život. Od strane „vlasnika“ ona trpi različita poniženja, ali i premlaćivanje, zastrašivanje, ponižavanje, ograničavanje kretanja, oduzimanje ličnih dokumenata.

Organizovani kriminal predstavlja jedan od opasnijih vidova kriminaliteta u društvu. On podrazumeva uključenost velikog broja ljudi, razgranatu mrežu zločinačkih organizacija, u kojoj svako ima svoj deo posla koji mora da obavi. Lica koja se bave organizovanim kriminalom ne vrše samo krivično delo trgovine ljudima, već su ta dela često povezana i sa ubistvima, teškim telesnim povredama, otmicama, silovanjem.⁹ Grupe koje trguju ženama, često trguju i oružjem i drogom. Za razliku od oružja ili droge koji se jednom prodaju, žena može biti „prodana“ više puta, zbog čega je trgovina ženama koje mogu biti „prodate“ više puta, unosniji „posao“ od trgovine oružjem ili drogom.

Prepoznavši trgovinu ženama i decom kao problem međunarodnih razmera, Ujedinjene nacije donele su čitav niz dokumenata i konvencija u cilju borbe protiv ove pojave. Kao značajniji dokumenti navode se: Konvencija o pravima deteta i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i dva protokola: Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebno žena i dece (Palermo protokol) i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom. Zatim, Konvencija o izručenju između država članica Evropske unije iz 1996. godine i Zajednička akcija Veća iz 1997. o akcijama za borbu protiv trgovanja ljudima i seksualnog iskorišćavanja, Okvirna odluka Evropskog veća iz 2002. o borbi protiv trgovanja ljudskim bićima, rezolucija Evropskog veća iz 1995. o zaštiti svedoka u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminaliteta, iz

⁸ Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., *op. cit.*, 1–2.

⁹ *Ibid.*, 6.

1996. o osobama koje saraduju u sudskom postupanju u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminaliteta i iz 2001. o doprinosu civilnog društva o pronalaženju nestale ili seksualno izrabljivane dece.¹⁰

Međunarodne organizacije, u cilju sprečavanja trgovine ljudima, njenog prepoznavanja i pravilnog reagovanja uputile su državama određene preporuke:¹¹

- izradu smernica i procedura za relevantne državne organe i službenike, kao što su pripadnici policije, granične službe, službenici za imigraciju i drugi uključeni u otkrivanje, pritvaranje, prihvatanje i procesuiranje neregularnih migranata, kako bi omogućili brzu i tačnu identifikaciju lica koja su žrtve trgovine;
- obezbeđivanje adekvatnog treninga za identifikaciju lica koja su žrtve trgovine ljudima i pravilnu primenu pomenutih smernica i procedura za relevantne državne organe i službenike;
- obezbeđivanje saradnje između odgovarajućih organa vlasti, službenika i nevladinih organizacija da bi se omogućilo identifikovanje i oblici pomoći licima s kojima se trgovalo. Organizacija i sprovođenje takve saradnje treba da dobije formalni okvir u cilju postizanja maksimalnih uspeha;
- identifikovanje odgovarajuće intervencije kako bi se migranti i potencijalni migranti upozorili na moguće opasnosti i posledice trgovine, dobili informacije koje im omogućavaju da traže pomoć ako im je potrebna;
- osiguravanje da lica koja su bila žrtve trgovine ne budu kažnjena za kršenje imigracionih zakona i za aktivnost u koju su uključena, kao posledice svog položaja;
- obezbeđivanje da lica koja su bila žrtve trgovine ne budu u bilo kojim okolnostima zadržana u pritvoru ili na drugi način lišena slobode.
- obezbeđivanje procedura za prijem i razmatranje zahteva za azil, kako lica kojima se trgovalo, tako i krijumčarenih lica, tako da se uvek poštuje princip nevratanja.

Da bi se pomoglo žrtvama trgovine ljudima Konvencija Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima obavezuje države da obezbede najmanje 30 dana kao period za oporavak i razmišljanje. U ovom periodu žrtva treba da se oporavi i oslobodi uticaja trgovaca ljudima ili da odluči o saradnji sa nadležnim organima. Takođe, država treba da preduzme mere kojima će žrtvi obezbediti 1) životni standard koji može da im obezbedi egzistenciju putem takvih mera kao što

¹⁰ Matak, Š., Vargek, A., *op. cit.*, 61.

¹¹ Simeunović-Patić, B., *Prepoznavanje viktimizacije trgovinom ljudima*, Temida, 2008, 72–73.

su: prikladan i siguran smeštaj, psihološka i materijalna pomoć; 2) pristup hitnoj medicinskoj zaštiti; 3) usluge prevođenja i tumačenja, u slučaju potrebe; 4) savetovanje i informisanje, posebno o njihovim zakonskim pravima i uslugama koje su im dostupne, na jeziku koji razumeju; 5) pomoć koja će im omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama krivičnog postupka koji se vodi protiv izvršilaca; 6) pristup obrazovanju za decu.¹²

Kao poseban problem kod otkrivanja ovih krivičnih dela javlja se sama identifikacija žrtava. Postupak identifikacije žrtve ima četiri faze:¹³ 1) početna identifikacija radi utvrđivanja prisustva jednog ili više indikatora trgovine ljudima, 2) naknadno prikupljanje informacija radi potvrđivanja prisustva indikatora, 3) dalja aktivnost koja može uključivati nuđenje žrtvi usluga podrške i pomoći i vođenje intervjua i 4) ponovno razmatranje aktivnosti koje su preduzete radi utvrđivanja prisustva indikatora viktimizacije trgovinom ljudima.

Kako je pitanje identifikacije žrtava trgovine ljudima veoma značajno, radi uspešnog ostvarivanja identifikacije u praksi kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal (UN Office on Drugs and Crime) napravila je liste opštih i specifičnih indikatora eksploatacije (seksualne, radne...)¹⁴ Kao opšti indikatori navode se sledeća ponašanja:

- veruju da moraju da rade protiv svoje volje,
- nemaju mogućnost da napuste svoje radno okruženje,
- postoje znaci da su izloženi kontroli kretanja,
- osećaju da ne mogu otići,
- manifestuju strah ili anksioznost,
- izloženi su nasilju ili pretnji nasiljem nad njima, članovima njihovih porodica ili voljenim osobama,
- imaju povrede za koje izgleda da su rezultat fizičkog napada,
- imaju povrede ili poremećaje tipične za određene poslove ili mere kontrole,
- imaju povrede za koje izgleda da su rezultat primene mera kontrole,
- pokazuju nepoverenje prema vlastima,
- pokazuju znake da su zastrašeni predajom vlastima,
- strahuju od otkrivanja svog imigracionog statusa,
- nemaju pri sebi pasoš ili druge putne ili lične isprave, jer im je ta dokumenta zadržao neko drugi,
- imaju falsifikovane lične ili putne isprave,
- pronađeni su na ili u vezi sa takvom lokacijom koja se najverovatnije koristi za eksploataciju ljudi,
- ne poznaju lokalni jezik,

¹² *Rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje – Priručnik, op. cit., 46.*

¹³ *Simeunović-Patić, B., op. cit., 72–73.*

¹⁴ *Ibid., 77.*

- ne znaju adresu stanovanja ili posla,
- dozvoljavaju drugima da govore u njihovo ime kada im se obrati direktno,
- postupaju kao da su dobili instrukcije od nekog drugog,
- prisiljeni su da rade pod određenim uslovima,
- disciplinovani su kažnjavanjem,
- nisu u stanju da pregovaraju o uslovima rada,
- primaju malu ili nikakvu naknadu za rad,
- nemaju pristup svojoj zaradi,
- rade izuzetno veliki broj sati tokom dugog perioda,
- nemaju slobodne dane,
- žive u oskudnim ili nestandardnim uslovima,
- nemaju pristup medicinskoj nezi,
- imaju ograničene ili nikakve socijalne interakcije,
- imaju ograničene kontakte sa svojim porodicama ili drugim ljudima izvan svog neposrednog okruženja,
- nisu u stanju da slobodno komuniciraju sa drugima,
- opažaju se kao vezani dugovima,
- nalaze se u stanju zavisnosti,
- dolaze iz mesta koje je poznato kao mesto porekla kod trgovine ljudima,
- troškove njihovog transporta u zemlju destinacije platili su učinioci kojima moraju da vrate dug radom ili pružanjem usluga u toj zemlji,
- postupali su na osnovu lažnih obećanja.

Pored opštih, navode se i specifični indikatori viktimizacije dece žrtve trgovinom ljudima, dopunski indikatori trgovine decom, indikatori seksualne eksploatacije lica koja su žrtve trgovinom ljudima u cilju seksualne eksploatacije, dopunski indikatori viktimizacije trgovinom ljudima u cilju seksualne eksploatacije, indikatori i dopunski indikatori radne eksploatacije, indikatori i dopunski indikatori trgovine ljudima u cilju prosjačenja i vršenja lakših krivičnih dela.

Kada su u pitanju indikatori seksualne eksploatacije lica,¹⁵ kao mogući pokazatelji navode se sledeća obeležja:

- imaju manje od 30 godina, ali uzrast može varirati zavisno od lokacije i tržišta,
- da žrtve budu premeštane iz jednog bordela u drugi ili rade na različitim lokacijama,

¹⁵ Budući da se žene najčešće javljaju kao žrtve trgovine ljudima u cilju seksualne eksploatacije biće navedeni samo indikatori za prepoznavanje žrtava trgovine ljudima u cilju seksualne eksploatacije.

- imaju tetovaže ili druge oznake „pripadništva” svojim eksploatorima,
- rade veliki broj sati ili imaju malo ili nimalo slobodnih dana,
- spavaju tamo gde rade,
- žive ili putuju u grupi, ponekad sa ženama koje ne govore isti jezik,
- imaju svega nekoliko komada garderobe,
- imaju garderobu koja je uglavnom predviđena za seksualni rad,
- znaju svega nekoliko reči na lokalnom jeziku ili jeziku klijenata, i to onih sa seksualnom konotacijom,
- nemaju sopstveni novac,
- nemaju pri sebi lične isprave.

Dopunski indikatori viktimizacije trgovinom ljudima u cilju seksualne eksploatacije su:

- postoje indikacije da je osoba za koju se sumnja da je žrtva imala seks bez zaštite i/ili nasilni seks,
- postoje indikacije da osoba za koju se sumnja da je žrtva ne može odbiti seks bez zaštite i/ili nasilni seks,
- postoje indikacije da je neka osoba kupljena i prodana,
- postoje indikacije da je grupa žena pod kontrolom drugih lica,
- postoje reklame bordela ili sličnih mesta koje nude usluge žena određene etničke pripadnosti ili nacionalnosti,
- prijavljeno je da seksualne usluge radnice pružaju klijenteli određene etničke pripadnosti ili nacionalnosti i
- prijavljeno je od strane klijenata da su seksualne radnice potištene i da ne saraduju.

TRGOVINA LJUDIMA U POZITIVNOPRAVNOM ZAKONODAVSTVU SRBIJE

Kao posebno krivično delo u naše zakonodavstvo, trgovina ljudima uvedena je 2003. godine. Delo se nalazi u grupi krivičnih dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Trgovina ljudima postoji kada neko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima.

U našoj zemlji 1. marta 2004. godine počela je sa radom Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima. Njena ovlašćenja su takva da ona prva stupa u kontakt sa žrtvama nakon primljenog obaveštenja od strane policije ili drugih o otkrivanju žrtava, vrši identifikaciju, procenu potreba, upućivanje, obezbeđivanje dalje pomoći i nadgledanje zaštite prava lica koja su žrtve trgovine ljudima.

FAZE TRGOVINE LJUDIMA I FAKTORI VIKTIMIZACIJE

Često se trgovina ljudima i krijumčarenje izjednačavaju. Međutim, razlika postoji. Krijumčarenje ljudi podrazumeva posredovanje, odnosno učestvovanje u obezbeđivanju ilegalnog ulaska u drugu zemlju osobama koje su sa tim saglasne, sa ciljem ostvarivanja direktne ili indirektno materijalne koristi, ali bez namere eksploatacije tih osoba. Upravo ta namera eksploatacije je ono što razlikuje krijumčarenje ljudi od trgovine ljudima. Krijumčarenje je uži pojam od pojma trgovine ljudima i može predstavljati samo fazu u procesu trgovine ljudima.¹⁶

Prostitucija se često izjednačava s trgovinom ženama. Međutim, između ovih pojava postoji razlika. Prostitucija može biti i dobrovoljna i prinudna, dok trgovina ženama uvek podrazumeva ropski odnos, tj. potpuno odsustvo slobode odlučivanja i kretanja. Žena žrtva je samo roba kojom se trguje na ilegalnom tržištu, ona je vlasništvo onoga koji ju je kupio i nema mogućnost da bira hoće li se baviti prostitucijom ili ne. S druge strane, moguće je da žena sama pristane na prostituciju, ali da vremenom bude dovedena u ropski odnos i uvučena u lanac trgovine ljudima. U slučaju *Ribai protiv države Izrael* Vrhovni sud je zauzeo stanovište da krivično delo trgovanja ljudima postoji uprkos tome što je žrtva pristala na prostituciju. Trgovina ljudima često se označava i kao „trgovina ljudskom bedom”.

U slučaju kada oteta žena odbije da se bavi prostitucijom, ona biva izložena različitim vidovima zastrašivanja od strane nasilnika. Izolacija i nasilje koriste se kako bi se žrtva pripremila za rad u prostituciji. Često premeštanje žrtava sprečava uspostavljanje bliskih odnosa sa klijentima, poverenja u društvene službe i drži ih izolovanim od okruženja.¹⁷

Svi vidovi trgovine ljudima mogu se podeliti u nekoliko grupa:¹⁸

- seksualno ropstvo,
- radno ropstvo,

¹⁶ *Ibid.*, 29.

¹⁷ Bjerkan, L., Dyrliid, L., Nikolić-Ristanović, V., Simeunović-Patić, B., *Samo moj život. Rehabilitacija žrtava trgovine ljudima u cilju seksualne eksploatacije*, Beograd, 2005, 100–101.

¹⁸ *Ibid.*

- ilegalno usvojenje,
- prinudni brak,
- uzimanje ljudskih organa i delova tela,
- prinudno vršenje kriminalnih radnji,
- prinudno učešće u oružanim sukobima i
- trgovina ljudima u užem smislu.

U okviru trgovine ljudima, izdvaja se trgovina ženama, kao najčešćim žrtvama ovog oblika krivičnog dela. Iako i deca i muškarci mogu biti žrtve, često se radi o ženama, koje vođene pričama o velikoj zaradi i lepšoj budućnosti odlaze u inostranstvo i postaju žrtve čak i od strane njima poznatih osoba.

Trgovina ženama (trgovina belim robljem) danas ima dva pravca i to iz azijskih i istočnoevropskih zemalja prema zapadnoj Evropi i Americi i iz Evrope prema zemljama Bliskog i Srednjeg istoka.

Trgovina ljudima ima tri svoje faze i to: fazu vrbovanja, fazu tranzita i fazu eksploatacije. Prva faza, faza vrbovanja ili namamljivanja ima više oblika. To može biti ponuda za rad u domaćinstvima, u ugostiteljstvu, čuvanje dece, manekenstvo, ples, studiranje, brak, turizam. U novije vreme, sa razvojem tehnologije i brojnih društvenih mreža, pojavljuju se i novi oblici vrbovanja i to preko interneta. Kao namamljivači pored muškaraca javljaju se i žene i to one koje su već i same postale žrtve trgovine ljudima.¹⁹ Prema nekim podacima, vodeći makro u Ohridu, jednom od centara prostitucije, jeste žena srpske nacionalnosti.²⁰

U literaturi se najčešće navode tri načina vrbovanja žrtava i to: 1) otmica, 2) potpuna prevara koja se može javiti u više oblika (namamljivači traže devojke u barovima, kafićima, klubovima i diskotekama i nude posao dadilje, konobarice uz primamljivu zaradu; vrbovanje preko neslužbene mreže porodice i poznanika; oglasi kojima se nudi posao ili studiranje u inostranstvu; agencije koje nude posao, studije ili putovanje u inostranstvo, bračne agencije) i 3) delimična prevara kada devojke svesno odlaze u drugu zemlju da bi se bavile prostitucijom, ali je prevara u okolnostima pod kojima će se to obavljati.²¹ Kao jedan od načina vrbovanja javlja se i happy trafficking ili metod drugog vala, kada se žena žrtva vraća u svoju sredinu da bi vrbovala druge žene.

Faza tranzita obuhvata prevoz žrtve, obezbeđivanje smeštaja, fizičko zlostavljanje za vreme putovanja. Prevoz može biti u okviru jedne zemlje, ali i van granica kada govorimo o međunarodnoj trgovini ljudima. Oni koji prevoze

¹⁹ Prema jednom istraživanju kao namamljivači su se podjednako javljali i muškarci i žene. Videti više o tome: Z. Ilić, *op. cit.*,

²⁰ Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., *Sex trafficking – putevi seksualne eksploatacije žena*, Niš, 2002, 8.

²¹ Matak, Š., Vargek, A., *op. cit.*, 64–65.

žrtve, najčešće im oduzmu pasoš kao sredstvo obezbeđenja, kako one ne bi bile u prilici da se za pomoć obrate policijskim i drugim državnim organima, čime ih zapravo kontrolišu. Žene ponekad nisu ni svesne da su postale žrtve, jer za vreme putovanja one veruju da putuju radi obećanog posla, a ne radi uključivanja u trgovinu ljudima.

Poslednja faza je faza eksploatacije u kojoj se žene prisiljavaju na prinudni rad, prostituciju, prinudni brak. One su već postale žrtve.

Prema jednom istraživanju²² utvrđeno je da je polovina devojaka bila mlađa od 18 godina kada su postale žrtve, dok je više od polovine već bilo uključeno u prostituciju. Sve žrtve imale su osnovno ili srednje, dok nijedna nije imala fakultetsko obrazovanje. Među žrtvama ima nezaposlenih, ali i onih koje su u radnom odnosu, ali ono što im je zajedničko jeste teška ekonomska situacija u kojoj se nalaze. 80 % žrtava trgovine ljudima dolazi iz razorenih porodica, dok u mnogima od njih postoji problem nasilja.

Jedan od najvažnijih faktora koji doprinosi ovoj pojavi jeste siromaštvo. Međutim, pored siromaštva, postoji još čitav skup makro i mikro faktora koji doprinose pojavi trgovine ljudima. Kao najvažniji makro faktori²³ navode se: politička destabilizacija, rat, ekonomske sankcije i militarizacija delova bivše Jugoslavije, globalizacija tržišta, komunikacija, tehnologija, produbljivanje razlika između bogatih i siromašnih zemalja, ekspanzija migracije i marginalizacija migranata, ekspanzija seks industrije i komodifikacija seksualnosti.

Mikro faktori koji doprinose ovoj pojavi su: nezaposlenost, smanjivanje mogućnosti za legalno zarađivanje, profit, ponuda „posla” u okviru ilegalnog tržišta, potražnja za „proizvodima” koji mogu da se ponude ilegalno, razlike u pravnoj regulativi, razlike u riziku i sopstvena viktimizacija.

Kao viktimogeni faktori u literaturi²⁴ se razlikuju faktori guranja i faktori privlačenja. Kao faktori guranja, pored siromaštva, javljaju se nezaposlenost, ratna viktimizacija, izbeglištvo, rodna diskriminacija, nasilje u porodici i seksualno nasilje. Teška situacija u kojoj se osoba nalazi čini je pogodnijom potencijalnom žrtvom trgovine ljudima. Sa druge strane faktori privlačenja su snažni i smanjuju opreznost kod osoba koje već imaju neke viktimogene predispozicije. Kao najvažniji faktori privlačenja navode se mogućnost zapošljavanja, mitovi o dobrom životu i lakom dolaženju do posla i zarade u zemljama destinacije, prisustvo vojske i međunarodnih organizacija, odnosno ponude posla u seks industriji.

Kao faktori koji doprinose trgovini ženama navode se još i: geografski položaj Srbije na raskršću Zapada i Istoka; otvaranje granica prema Istočnoj Evropi nakon završetka hladnog rata; mitovi o Zapadu koji postoje kako u

²² Bjerkan, L., Dyrlić, L., Nikolić-Ristanović, V., Simeunović-Patić, B., *op. cit.*, 79–88.

²³ Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M., *op. cit.*, 210.

²⁴ *Ibid.*, 212.

Srbiji tako i u drugim istočnoevropskim zemljama, a koji podstiču žene da traže način da migriraju na Zapad i dosegnu ono što vide kao „bolji život”; ekonomski faktori, naročito siromaštvo, nezaposlenost u zemljama porekla i samoj Srbiji; raširena korupcija; siva ekonomija; opšta nesigurnost u uslovima tranzicije; dezorijentisanost mladih; marginalizovanost nekih socijalnih grupa, prvenstveno romske populacije; seksualno nasilje, nasilje u porodici i poremećaj porodičnih odnosa u širem smislu; nejasne granice između legalnih i ilegalnih aktivnosti i ponašanja i slabo funkcionisanje pravne države.²⁵

Faktore koji mogu dovesti do trgovine ljudima, Obradović²⁶ deli u dve grupe i to push i pull faktore. Prvi deluju kao faktori koji guraju devojke da krenu u potragu za boljim životom, dok ih drugi privlače idejom o boljem životu u bogatijim zemljama. Tako se kao push faktori navode: nezaposlenost, siromaštvo, nedostatak obrazovanja, diskriminacija polova, nasilje u porodici. Kao pull faktori navode se: očekivanje zaposlenja i finansijske naknade, za žene koje se prostitušu očekivanje velike zarade, pristup materijalnim dobrima Zapada, poboljšanje socijalnog položaja i tretmana, zamišljeni „glamurozni život” svakodnevne Zapadne Evrope, zahtevanje od žena da budu reproduktivne, zahtevanje „egzotičnih žena” kao prostitutki, zahtevanje jeftinog rada.

Iljkić²⁷ kao uzroke trgovine ljudima smatra uzroke ekonomske prilike, socijalne okolnosti u kontekstu nezaposlenosti, siromaštvo i nasilje nad ženama.

Stejt department SAD-a kao uzroke navodi: siromaštvo, privlačnu snagu zamišljenog višeg standarda, slabo socijalno ekonomsko uređenje, nedostatak prilika za zaposlenje, organizovani kriminal, nasilje nad ženama i decom, diskriminaciju nad ženama, korupciju, političku nestabilnost, oružani sukob.²⁸

Loša materijalna situacija, obećanje boljeg života i lake zarade dovodi do toga da veliki broj žena tražeći bolji život, zapravo upadnu u mrežu trgovine u cilju seksualne eksploatacije.

Drugi autori²⁹ faktore viktimizacije dele na makrosocijalne, psihološke i psihosocijalne, endogene i kulturološke faktore i rodnu socijalizaciju. Kao makrosocijalni faktori navode se tržište i ratna ekonomija, ekspanzija seks industrije, ekonomske promene u periodu tranzicije, siromaštvo i povećana razlika između bogatih i siromašnih zemalja, povećano prisustvo vojske. Psihološki i psihosocijalni faktori su disfunkcionalna primarna porodica žrtve, rana razvojna traumatizacija, niski socijalno-ekonomski nivo. Endogeni faktori su biolo-

²⁵ Bjerkan, L., Dyrlić, L., Nikolić-Ristanović, V., Simeunović-Patić, B., *op. cit.*, Beograd, 2005, 15.

²⁶ Matak, Š., Vargek, A., *op. cit.*, *Pravnik*, Vol. 46., No 92, 2012, 63.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Ilić, Z., *Seksualno i rodno zasnovano nasilje i potreba da se ova tema pokrene u izbegličkoj i raseljeničkoj populaciji*, Trgovina ženama, Grupa 484, Beograd, 2004, 24.

ška vulnerabilnost žena i poremećaji ličnosti (emocionalna labilnost, čest doživljaj praznine i dosade, nezreli mehanizmi odbrane, difuzija identiteta, potraga za novim, nizak nivo obrazovanja i niska inteligencija). Kulturološki faktori i rodna socijalizacija pogoduju razvoju trgovine ljudima. Patrijarhalni stav društva, nedostupnost svih poslova ženama, dovode ženu u nepovoljniju situaciju u odnosu na muškarce i u situaciju da bolje uslove potraži u drugoj zemlji, usled čega iz neopreznosti postaje žrtva trgovine ljudima.

Načini kojima se vrši namamljivanje žena i uvlačenje u lanac trgovine su različiti, ali neretko su to ponude za posao u inostranstvu i za obavljanje poslova bebisiterke, konobarice, igračice, a ponekad se radi i o bračnim ponudama. Zabrinjavajuća je i činjenica da su partneri žrtava u velikom broju slučajeva ti koji ih dovode u ovakvu situaciju i odlučuju da „prodajući” ženu poboljšaju svoje finansijsko stanje.

ZAKLJUČAK

Svi indikatori koje je međunarodna zajednica stavila na listu u cilju pomoći državnim organima u borbi protiv trgovine ljudima, morali bi da se koriste u radu državnih organa kojima je zadatak borba protiv trgovine ljudima, da se ne bi izjednačavali krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima, kao i seksualna eksploatacija i prostitucija, budući da se to često dešava u praksi. Žrtve trgovine ljudima su osobe koje žive na margini društva i kao takvima policija im ne daje adekvatan kredibilitet, dok sa druge strane kod samih žrtava postoji strah da će u slučaju obraćanja policiji oni kao emigranti biti vraćeni u svoju zemlju, koja će ih opet dočekati najverovatnije osuđujući ih, i smatrajući ih krivim za ono što im se dogodilo.

LITERATURA

- B. Simeunović-Patić, *Prepoznavanje viktimizacije trgovinom ljudima*, Temida, 2008.
- L. Bjerkan, L. Dyrliđ, V. Nikolić-Ristanović, B. Simeunović-Patić, *Samo moj život. Rehabilitacija žrtava trgovine ljudima u cilju seksualne eksploatacije*, Beograd, 2005.
- M. Bošković, *Kriminologija*, Pravni fakultet Novi Sad, 2012.
- Matak, Š., Vargek, A., *Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?*, Pravnik, Vol. 46., No 92, 2012.
- Nikač, Ž., Simović, D., Žarković, M., Vukašinović-Radojčić, Z., Simeunović-Pantić, B., Spasić, D., *Rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje – priručnik*, Kriminalističko-policajska akademija, Beograd, 2012.

- S. Konstantinović-Vilić, N. Petrušić, N. Žunić, G. Đorić, *Ljudska prava za žene*, Odbor za građansku inicijativu, Niš, 2004.
- S. Konstantinović-Vilić, N. Petrušić, N. Žunić, *Sex trafficking – putevi seksualne eksploatacije žena*, Niš, 2002.
- S. Konstantinović-Vilić, V. Nikolić-Ristanović, M. Kostić, *Kriminologija*, Pelikan print, Niš, 2009.
- Sve više žrtava trgovine ljudima – članak, <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Sve-vishe-zrtava-trgovine-ljudima.lt.html>, pretraženo 23. 10. 2016.
- Z. Ilić, *Seksualno i rodno zasnovano nasilje i potreba da se ova tema pokrene u izbegličkoj i raseljeničkoj populaciji*, Trgovina ženama, Grupa 484, Beograd, 2004.

TRADE OF WOMEN AS ONE OF THE FORMS OF VIOLENCE AGAINST WOMEN

Danijela Tošić, Bachelor of Laws
Preschool institution "Lane" Doljevac (secretary)

S u m m a r y

Trafficking is one of the many forms of violence against women. Although other victims may also be victims of trafficking in human beings, women are most often victims. Trafficking in human beings is the most profitable business, immediately behind drug trafficking. The dark figure in this type of crime is very high, and trafficking in human beings is not a problem for a country, but for the entire international community. For this reason, at the United Nations level, a number of Conventions have been adopted aimed at preventing and combating trafficking in human beings. Factors that lead to trafficking in women are different, ranging from poverty, corruption, domestic violence, sexual violence, hopes for a better life. This paper will provide an analysis of the most important international documents adopted in this field, as well as an overview of the phases through which trafficking in persons passes and factors that contribute or can contribute to trafficking in human beings.

Keywords: trafficking in human beings, United Nations, victimization factors, prostitution, trafficking in women